

Jan Malarczyk

Jan Malarczyk urodził się 27 kwietnia 1931 r. w Wilkołazie, woj. lubelskie. Po ukończeniu szkoły podstawowej, w 1944 r. podjął naukę w prywatnym gimnazjum i liceum ogólnokształcącym im. A. i J. Vetterów w Lublinie. Zanim rozpoczął studia wyższe, marzył o karierze „wilka morskiego”. Został przyjęty do Państwowego Centrum Wychowania Morskiego w Gdyni. Jednak po kilku miesiącach, z powodu problemów zdrowotnych, musiał zrezygnować z nauki. Po uzyskaniu matury w 1950 r., rozpoczął studia prawnicze I stopnia na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, które ukończył trzy lata później. Następnie odbył na Uniwersytecie Warszawskim uzupełniające studia magisterskie, w czasie których uczestniczył m.in. w seminariach prof. Juliusza Bardacha (historia państwa i prawa polskiego) i prof. Stanisława Ehrlicha (teoria państwa i prawa). Ukończył je w 1954 r. Pracę naukową rozpoczął 1 września 1952 r., gdy jako student studiów prawniczych podjął obowiązki zastępcy asystenta w Katedrze Teorii Państwa i Prawa Wydziału Prawa UMCS, kierowanej wówczas przez prof. Grzegorza Leopolda Seidlera. Miał wówczas 21 lat. Dalszy przebieg kariery naukowej Jana Malarczyka związany był z jego studiami aspiranckimi na Uniwersytecie Leningradzkim. Został na nie skierowany uchwałą Rady Wydziału z 11 marca 1955 r. Przebywał tam do 1958 r. Uzyskał wówczas stopień kandydata nauk historyczno-prawnych. To właśnie wówczas, pod wpływem profesora M.A. Gukowskiego zaczął specjalizować się w myśli politycznej włoskiego renesansu. Obowiązki adiunkta pełnił od 1958 r. Dalsza praca naukowa pozwalała mu na pogłębianie tej specjalizacji. Sprzyjały temu staże zagraniczne i krótsze wyjazdy. Były to naukowe pobyty na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu we Florencji (1960–1961), a także w Neapolu (1964–1965), później zaś w Rzymie, Modenie, Bolonii, Camerino (1981). Poza Włochami odbywał staże w Ecole Pratique des Hautes Etudes w Paryżu, w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej – w Lock Haven State College oraz w Niemczech w Herzog August Bibliothek w Wolfenbüttel i na Uniwersytecie w Tybindze. Współpracował z D'Etudes Superieures de la Renaissance w Tours, Centre de Recherches de la Renaissance w Budapeszcie, Instituto di Studi Storico-Politici w Perugii, Instituto di Scienze Politiche w Turynie. Uczestniczył w licznych konferencjach naukowych, np. w Wenecji, w konferencji organizowanej przez Fondazione Giorgio Cini (1991). Przykładem może być też spotkanie konferencyjne w Neapolu, w Instituto Italiano per gli

Studi Filozofici (1996). Uczestniczył we wszystkich ważniejszych ogólnopolskich konferencjach historyków państwa i prawa.

Rozprawa habilitacyjna Jana Malarczuka, zatytułowana *U źródeł włoskiego renesansu politycznego: Machiavelli i Guicciardini*, została przyjęta przez Radę Wydziału Prawa i Administracji UMCS i na tej podstawie uzyskał tytuł naukowy docenta (1963). Tytuł profesora nadzwyczajnego nadano mu w 1971 r., a profesora zwyczajnego w 1976 r. Z Wydziałem Prawa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (od 1971 r. – Wydziału Prawa i Administracji) związany był przez całe swoje życie zawodowe.

Profesor wykładał historię doktryn polityczno-prawnych oraz podstawy nauk o moralności. Wypromował ponad 400 magistrów tylko na Wydziale Prawa UMCS w Lublinie, był promotorem siedmiu doktoratów na UMCS oraz recenzentem w wielu przewodach doktorskich i habilitacyjnych w większości ośrodków akademickich w kraju. Ważną sferą jego aktywności była praca organizacyjno-administracyjna na Wydziale Prawa i Administracji UMCS. W latach 1965–1972 był prodziekanem przez dwie i pół kadencji, następnie przez trzy kadencje (1972–1981) – dziekanem Wydziału Prawa UMCS. W latach 1981–1982 był dyrektorem Instytutu Historii i Teorii Państwa i Prawa, a następnie (do 1984 r.) prorektorem UMCS. Funkcję dyrektora Instytutu Historii i Teorii Państwa i Prawa UMCS pełnił od 1987 r. aż do śmierci. Przez wiele lat wykonywał też równoległe funkcję kierownika Katedry (1966–1971), a od 1980 r. – Zakładu Historii Doktryn Polityczno-Prawnych UMCS. W Uniwersytecie przez kilka kadencji pełnił też funkcję Przewodniczącego Komisji Dyscyplinarnej Senatu UMCS dla nauczycieli akademickich, a także był członkiem Senackiej Komisji do Spraw Wydawnictw. W latach 1982–1983 powierzono mu kuratelę nad Zakładem Prawa Rzymskiego.

Był znanym i cenionym członkiem lubelskiej społeczności prawniczej. Wpisany na listę adwokatów, nie wykonywał tego zawodu. Udzielał się także w Zrzeszeniu Prawników Polskich. Przez pięć lat, do 1981 r., był przewodniczącym Zarządu Wojewódzkiego Zrzeszenia Prawników Polskich.

Jan Malarczyk odegrał też wybitną rolę w organizacji życia naukowego lubelskiego środowiska. Był członkiem licznych towarzystw naukowych. Pozostawał członkiem zwyczajnym Lubelskiego Towarzystwa Naukowego. W latach 1966–1971 był sekretarzem naukowym Wydziału I Nauk Humanistycznych LTN. Od 1987 r. pełnił, przez trzy kadencje, funkcję sekretarza generalnego LTN. Był także członkiem Polskiego Towarzystwa Historycznego. W Towarzystwie tym, w latach 1972–1983, przewodniczył Komisji Historii Myśli Społecznej i Politycznej. W latach 1972–1987 był członkiem Komitetu Nauk Prawnych PAN, a także Komisji do Badań nad Renesansem i Reformacją przy Komitecie Nauk Historycznych PAN. W tej Komisji, od 1984 r., pozostawał członkiem jej prezydium. Od roku 1983 był członkiem komitetu redakcyjnego „Czasopisma

Prawno-Historycznego”. W 1986 r. Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego powołał profesora Malarczyka na okres trzech lat na członka Zespołu Dydaktyczno-Naukowego Nauk Prawno-Administracyjnych, którego zadaniem było stałe doradztwo merytoryczne i opiniowanie zamierzeń Ministra.

Odnaczony m.in.: Srebrnym Krzyżem Zasługi (1968), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1974), Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (1979), „Medalem Komisji Edukacji Narodowej” (1975), Medalem „Zasłużony Nauczyciel Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” (1984), Honorową Odznaką Srebrną „Zasłużony dla Miasta Lublina”, trzykrotnie (1966, 1969, 1973) nagrodą Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki.

Współuczestniczył w utworzeniu, działaniu i rozwoju Filii UMCS w Rzeszowie. Prowadził tam wykłady i seminaria magisterskie. Angażował się w naukowe i organizacyjne przedsięwzięcia w Filii, zarówno na miejscu w Rzeszowie, jak i w Lublinie.

We wspomnieniach uczniów i współpracowników Jan Malarczyk zapisał się jako człowiek życzliwy, otwarty na ludzkie problemy. Był zawsze człowiekiem Uniwersytetu. Swoim następcom i studentom przekazał prywatną bibliotekę, której zawartość trudno przecenić. Stanowi ona dziś podstawowy trzon księgozbioru Katedry Doktryn Politycznych i Prawnych.

Całokształt badań prowadzonych przez Profesora Malarczyka pozwala dostrzec jego wielopłaszczyznowe podejście do roli uczonego. Uprawiał klasyczne badania w sferze historii doktryn politycznych i prawnych, w przedmiocie historii Uniwersytetu, edukacji prawniczej. Głównym przedmiotem zainteresowań badawczych Profesora pozostawała jednak historia myśli społecznej i polityczno-prawnej epoki renesansu. To okres rozkwitu humanizmu, wcześniej w Europie Zachodniej, później zaś w Polsce. I to właśnie ta postawa została przejęta przez Jana Malarczyka jako główna cecha jego osobowości. Nie tylko badał humanizm, ale też sam był wybitnym humanistą. Dowodem na to jest nie tylko bardzo szerokie zainteresowanie myślą polityczną i prawną, ale także sztuką, literaturą i muzyką.

Podstawowy przedmiot badań Profesora Malarczyka stanowił renesans. Jego pierwsza publikacja, zatytułowana *Doktryna społeczno-polityczna Biernata z Lublina* („Annales UMCS”, Sectio G, vol. 1, 1954), rekonstruowała społeczno-polityczne idee tego humanisty. Podstawowa jej wersja powstała już w okresie studiów, w ramach prac w kole naukowym.

Oddzielny blok wyników badań poświęconych renesansowi polskiemu stanowią artykuły: *The Political Thought of Jagiellonian Poland* („Annales UMCS”, Sectio G, vol. 9, 1966); *Poglądy społeczno-polityczne Andrzeja Frycza Modrzewskiego* („Państwo i Prawo” 1973, z. 10) czy też *Idea pokoju w historii polskiej myśli politycznej* („Annales

UMCS”, Sectio G, vol. 26, 1979). Wspólnie z G.L. Seidlerem opublikował artykuł *Experiment In Political Organization in Renaissance Poland* („Annales UMCS”, Sectio G, vol. 26, 1980). Warto też podkreślić fakt badań nad myślą Jana Zamoyskiego. Ich efektem jest kilka artykułów, a m.in.: *Jan Zamoyski (1542–1605) et la creation de l’Etat moderne en Pologne* (1986); *Ideologia polityczna arian polskich* ([w:] *Prawnicze, administracyjne i ekonomiczne studia wyższe w Rzeszowie 1959–1974*, Rzeszów 1975).

W 1963 r., w serii „Habilitacje” została opublikowana monografia *U źródeł włoskiego realizmu politycznego. Machiavelli i Guicciardini*. Można odpowiedzialnie stwierdzić, że w Polsce nie pojawiła się ani przedtem, ani potem, równie ciekawa, perfekcyjna erudytyjnie praca poświęcona Machiavellemu i Guicciardinemu.

W ramach badań nad renesansem zwraca uwagę na program reform prawa materialnego, procesowego i sądów w artykule *Andrzej Frycz Modrzewski o potrzebie reformy sądownictwa i kodyfikacji prawa polskiego* ([w:] *400-lecie utworzenia Trybunału Koronnego w Lublinie*, Lublin 1982). Inny tekst to: *Modrzewski i inni* ([w:] *Od Zawiszy do Tarnowskiego. Szkice z dziejów epoki jagiellońskiej*, red. M. Podgórski, A.A. Witusik, Lublin 1987). Pisał o Janie Zamoyskim i Akademii Zamojskiej. Ważną pozycją był artykuł *Ustrój demokracji szlacheckiej w ujęciu Jana Zamoyskiego* („Palestra” 1980, nr 7). Generalnie opracowania Profesora Malarczyka odnosiły się do kwestii problemowych związanych z epoką odrodzenia. Jedną z rozpraw poświęcił wizerunkowi renesansowego władcy (J. Malarczyk, *Wizerunek renesansowego władcy*, „Annales UMCS”, Sectio G, vol. 21, 1974, s. 70).

Problematyka polska w świetle twórczości Jeana Bodina stała się kolejnym ważnym problemem badawczym. (J. Malarczyk, *Bodin o Polsce i w Polsce*, „Folia Societatis Scientiarum Lublinensis” 1977, vol. 19, Hum. 1, s. 47). W 1975 r. ukazało się studium *Ideologia polityczna Arian polskich*. Oprócz ogólnych, porządkujących informacji o „braciach mniejszych” szczegółowo przedstawia w nim poglądy Piotra Giezka z Goniądza, Jakuba z Kalinówki, Pawła z Wizny, Grzegorza Pawła z Brzezina, a więc „lewicy ariańskiej”. Zestawia je z ideami reprezentowanymi przez ruch umiarkowany, Szymona Budnego i innych (J. Malarczyk, *Ideologia polityczna Arian polskich* [w:] *Prawnicze, administracyjne i ekonomiczne studia wyższe w Rzeszowie 1959–1974*, Rzeszów 1975, s. 210). Odnotować należy artykuł Jana Malarczyka zatytułowany *Bodin o Polsce i w Polsce* („Biuletyn LTN” 1977, vol. 19, nr 1). Warto też wspomnieć tematy badań, odnoszące się do Komisji Edukacji Narodowej (Lublin 1973) czy też rozprawę *Idee społeczno-polityczne Tadeusza Kościuszki (w 190 rocznicę Uniwersału Połanieckiego)*, („Życie Szkoły Wyższej” 1985, R. 33, nr 4). W ostatnich latach, jako efekt pobytu badawczego profesora Malarczyka w Niemczech, pojawiły się prace dotyczące niemieckiej reformacji, w szczególności zaś postaci Ulricha von Huttena. Składają się one na cykl trzech artykułów. Pierwszy to *Idee społeczno-polityczne Ulricha von Huttena*

(*pięćsetlecie urodzin twórcy: 1488–1523*), („Folia Societas Scientiarum Lublinensis” 1991, vol. 33, Hum. 1–2, s. 17). Do najważniejszej części badań naukowych Profesora Jana Malarczyka można zaliczyć głównie prace, które są poświęcone tzw. realizmowi włoskiemu. Są to zarówno liczne artykuły, jak i wspomniana monografia.

Warto wspomnieć nieopublikowane studium autorstwa J. Malarczyka poświęcone problematyce holocaustu (w archiwum autora tego opracowania).

Oddzielny i zarazem nie mniej ważny kierunek badań Jana Malarczyka związany był z pracami nad historią nauki. Głównie z historią Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Dziejom organizacji nauki poświęcił także badania dotyczące Akademii Zamojskiej w Zamościu, szkolnictwa na Lubelszczyźnie, począwszy od renesansu aż po czasy współczesne.

W kwestii tej opisywał początki swego Uniwersytetu w studium zatytułowanym *Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w okresie PKWN* („Rocznik Lubelski” 1964, t. 7). Jest on również autorem artykułu *XX lat UMCS* („Życie Szkoły Wyższej” 1964, nr 7–8), a następnie monografii *Powstanie i organizacja Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w świetle źródeł* (Lublin 1968). Obszerne studium J. Malarczyk opublikował z okazji 35 lat Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (*Powstanie i rozwój Uniwersytetu [w:] Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej 1944–1979*, Lublin 1979). Kolejna praca (*25 lat Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej*, Lublin 1975) napisana została wspólnie z Romanem A. Tokarczykiem i stanowi nieocenione źródło wiedzy o Wydziale Prawa UMCS. Także artykuł poświęcony powstaniu zaocznych studiów prawniczych w Rzeszowie przypomina początki Filii, która dziś jest już Uniwersytetem Rzeszowskim – *Zaoczne Studia Prawnicze* ([w:] *Prawnicze, Administracyjne i Ekonomiczne Studia Wyższe w Rzeszowie 1959–1974*, Rzeszów 1975). Na uwagę zasługuje również rozprawa *Szkolnictwo wyższe i instytuty naukowe* ([w:] *Dzieje Lubelszczyzny*, t. 2, Warszawa 1979) oraz artykuł *Więź lubelskiego środowiska naukowego z nauką światową* („Życie Szkoły Wyższej” 1969, nr 7–8).

Profesor opisywał nie tylko dzieje UMCS. Wspomnieć należy teksty: *Uczelnie wyższe Lublina po drugiej wojnie światowej* ([w:] *Lubelski Ośrodek Naukowy. W 50-lecie powołania Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej*, Lublin 1994) czy *Z tradycji i historii Lubelskiego Towarzystwa Naukowego* („Biuletyn Informacyjny Lubelskiego Towarzystwa Naukowego” 1994, nr 12–13). Tematyce tej poświęcił też kolejny artykuł opublikowany w Łodzi, w 1995 r. Oddzielną i cenną pozycję działalności wydawniczej w zakresie dydaktyki stanowiły trzy podręczniki. Pierwszym jest, wielokrotnie wydawany, *Wstęp do teorii państwa i prawa* (Lublin 1982), napisany wspólnie z Henrykiem Groszykiem i Grzegorzem L. Seidlerem. W oparciu o ten podręcznik podstawy wiedzy prawniczej zdobywały tysiące studentów. Następnie pojawił się, nie mniej popularny i do dziś zalecany, *Wstęp do nauki*

o państwie i prawie (Lublin 1993), napisany wspólnie z G.L. Seidlerem, H. Groszykiem i A. Pieniążkiem (ostatnie wydanie – Lublin 2001). W zakresie historii doktryn politycznych i prawnych Jan Malarczyk był autorem podręcznika *Historia doktryn polityczno-prawnych. Odrodzenie i Oświecenie* (Lublin 1996) oraz wspólnie z L. Dubelem – *Historia doktryn polityczno-prawnych* (Lublin 2001). Warto też wspomnieć o interesującym wysiłku redakcyjnym Jana Malarczyk w postaci tekstu zatytułowanego *Spoleczeństwa – demokracje – konstytucje. Doktrynalne podstawy demokracji konstytucyjnej* (Lublin 1996). Wśród dorobku publikacyjnego Jana Malarczyka znalazły się też inne formy, w tym liczne recenzje prac naukowych a także artykuły publicystyczne. Był redaktorem wielu opracowań zbiorowych.

Profesor Jan Malarczyk zmarł 9 lipca 1998 r.